

CONCIO II.

DE EXTREMO JUDICIO

Habita Lovanii Dominica prima Adventus.

SYNOPSIS

Utilitas timoris judiciorum Dei contra Lutheranos variis sacre Scripturæ et Patrum testimoniis assertitur. Hac quasi via strata oratio de Judicio extremo habenda promittitur, que in duo capita dividitur; unum de magnitudine illius et signis formidabilibus precedentibus ager, alterum de mortuorum resurrectione, et Judicis adventu tractabit. Diem judicii fore horrendam vel ex eo ostenditur, quod ea dies Domini in sacris litteris revocatur; et in ea generalis erit conflictus, cujus magnitudo sacre Scripturæ auctoritate probatur. Signa prævia describuntur, et rerum tremenda facies graphice ob oculos ponitur: quam in immensum metus futurorum ex presentibus conceptus augebit. Quomodo hæc eadem bonis gaudio, malis terrori sint futura diserte explicatur.

Pars posterior exorditur ab utilitate et opportunitate sermonis de extremo judicio habendi. Deinde ad alterum orationis caput descenditur, ad resurrectionem scilicet mortuorum. Ac in præmissis de disparitate corporum resurrectionum agitur. Beatorum corporum cum anima læta et festiva conjunctio; et impiorum e contrario querela, suis coloribus depinguntur. Repræsentatur deinde judicis adventus, damnatorum ploratus ejusque variæ causæ adducuntur. Operum tam bonorum, quam malorum, imo et cogitationum libros aperientes esse declaratur. Bonos judicium futurum magis hic timere quam malos, exemplo Davidis, Pauli et Job, ostenditur. Affertur exemplum ex Joanne Climaco de Stephano Monaco quodam in dubio salutis aut perditionis

mortuo. Prædicta terribilia omnia longe superabit, tremendi judicis damnatos in abyssum ablegantis sententiæ promulgatio. Epilogus denique nobis seriam et severam ad judicium extremum præparationem per similitudinem laurea doctoratû insigniendorum inculcat.

Cum omnes Lutheranorum errores mihi et absurdi et perniciosi videantur, auditores optimi, tum illum absurdissimum et perniciosissimum semper judicavi, quem in hominum pectoribus inserere conantur, cum aiunt: timorem illum, qui ex cogitatione judiciorum Dei et cruciatum gehennæ oriri solet, hominem hypocritam et magis reum efficere. Primum enim hæc sententia auctoribus suis viam ad salutem præcludit: Nam cum *Timor Domini initium sapientiæ* sit, et plerique omnes metu penarum et suppliciorum a flagitiis et sceleribus abstrahantur, et ad bonam ac sanam mentem revocentur, qui timorem istum a pectoribus suis excludunt, ipsi sibi januam poenitentiae salutaris ocludunt. Ut enim Scriptura divina testatur: *Timor Domini expellit peccatum*; et: *Qui sine timore est, non poterit justificari*. Quod elegantè similitudine B. Augustinus ostendit: « Si nullus, inquit, est timor, non est qui intrat charitas: sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suavitatis seta prius intrat, sed nisi seta exeat, non succedit linum. Sic timor primo occupat mentem: non autem ibi remanet timor quia ideo intravit, ut introduceret charitatem. » Deinde blasphemiam in Deum et contumeliosam esse illam vocem Lutheri quis non videt? Nec enim Deus hypocritas homines et peccatores facere potest, et tamen ipse est, qui sæpe nos

in peccatis dormientes excitat, et timorem illum salutarem in animis nostris ingenerat. Quorsum enim Dominus tam frequenter tenebras exteriores, dentium cruciatum, incendia sempiterna et alia gehennæ supplicia in Evangelio comminatur, nisi ut metu saltem penarum a flagitiis et facinoribus mentem, oculos, manus abstinereamus? In quem, obsecro, sensum Lutherani verba illa torquebunt? *Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, post hæc autem non habent amplius quid faciant. Ostendam vobis, quem timeatis: timeat eum qui postquam occiderit corpus, potestatem habet corpus et animam perendi in gehennam. Ita dico vobis, hæc timeat. Et mater nostra Ecclesia Catholica, num hypocritas filios suos efficere contendit? Et tamen ut ad natalem Domini celebrandum nos prepararet, judicium horrois et formidinis plenum hodierna die nobis proponit. Neque Magnus Basilii hypocritas homines facere nititur, cum dicit: « Timor salutaris, qui ad sanctitatem deducit, et animæ divinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende. Quando forte ad aliquod peccatum te videris paratum, illud horribile mandatum et Christi judicium cogita, in quo iudex in alto sedens tribunal, circumfusus undique populos coram habebit, astabitque omnis creatura, ejus adventum gloriosum exhorrens, rationem huiusmodi redditura. Hæc tu timebis. Hoc autem timore institutus quodam quasi freno præavis concupiscentiis animam tuam cohibebis. » Neque D. Ambrosius virginem illam corruptam hypocritam studebat efficere, sed eum et persuaderet, ut sibi gehennæ incendia et tenebras exteriores ante oculos poneret. Sanctus quoque Hieronymus hypocritam non erat, cum de seipso confiteretur, et ad Eustochium scribens diceret: Ille ego, sum, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaveram. Quid Augustinus? Nonne initium conversionis suæ attribuit timori, quem de futuro judicio semel conceptum, et in medio æstu libidinum semper retinuit? Denique tantum abest ut metus iste malus aut periculosus sit, ut non modo utilis, sed plane necessarius censi debeat. Nam, ut sapienter Tertullianus ratioeinetur, cum via, que ducit ad inferos, latissima et facilissima sit, nonne omnes per eam incederent, si nihil in ea timeretur? Horremus nunc terribiles minas creatoris, et vix ab ea via declinamus: quid fieret, si nihil Deus comminaretur, et omnibus impune in cœno vitiorum sese vo-*

lutare liceret? Hoc igitur firmum sit et ratum, auditores, quasi parentem et custodem justitiæ, temperantiæ, charitatis et omnium virtutum esse Domini timorem. Quem quidem in nobis cum alia multa gignere solent, tum potissimum recordatio magnæ illius diei, in qua omnes omnium hominum causæ judicande, et omnia negotia finienda sunt. Quodcirca rem vobis non ingrati me facturum esse censui, si de futuro judicio quod Ecclesia in hodierno Evangelio nobis proponit, hodie verba facerem.

Ac ut dispositionem nostræ orationis intelligatis, ea, quæ de divino judicio dicturi sumus, ad duo capita revocabimus. Primum enim de magnitudine ac horrore illius diei, et signis formidabilibus, quæ illam præcedent, deinde de mortuorum excitatione et judicis adventu, breviter et perspicue, quantum in nobis erit, disseremus.

Etenim usque adeo formidabilia et horrore plena sunt, quæ de illa die nobis sacra litteræ prædicant, ut nisi eorum auctor esset Deus, omnino incredibilia videri possent. Quocirca liberator et assertor noster Christus, cum aliquando de hæc die coram discipulis suis disseruisset, intelligeretque ea, quæ dixerat, pene vincere hominum fidem, quasi iusjurandum interponens ait: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*. Cum aliquando divinus Apostolus (ut in Actis Lucas Evangelista scriptum reliquit) de judicio extremo coram prefecto Palæstinae verba faceret, ita vehementer homo romanus et idolorum cultor perterritus est, ut pavere ac trepidare inciperet. Ex quo perspicuum sit, magna omnino et horribilia fuisse, quæ de futuro judicio Apostolus dissebatur, quando solus eorum sonitus satis fuit ad hominem Ethnicum, et qui ea fortasse non credebat, perterrendum. Quod si hæc futuri judicii commemoratio tantum valuit apud Ethnicum, quantum apud nos valere debet, qui usque adeo, quæ de hoc judicio in sacris litteris continentur, veræ esse credimus, ut ad ea confirmanda et defendenda mortem etiam oppetere parati simus?

Ac magnitudo quidem et horror illius ultimæ diei, vel ex eo cognosci potest, quod *dies magna et dies Domini* in sacris litteris appellatur. An non vere magna erit dies, quæ omnes omnium sæculorum tam præteritas, quam futuras dies comprehendet? in

illa enim die omnium præteritarum dierum rationem homines reddent: in illa die thesaurum illum infinitum iræ atque indignationis sua Deus effundet, quem omnium præteritorum sæculorum spatio congregavit: in illa die cessabunt motus cœlorum, siderum conversiones, ortus atque obitus rerum mortalium, dierum ac mensium vicissitudines, et omnes hominum cogitationes, omnia studia, omnes artes, omnes disciplina, omnia negotia et omnia consilia æterno silentio conquiescent. Denique in illa die irrevocabili summi atque æterni iudicis sententia ac destinatione constituetur, quem statum unusquisque nostrum sortiri, et in omni sæculorum æternitate retinere debeat. Tunc enim *Ubi cumque ceciderit lignum, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit in æternum*. Itaque non sine causa dies magna appellatur, quæ omnium dierum magnitudinem in se complectitur.

Neque vero immerito etiam diem Domini sacre litteræ vocaverunt: ut enim omnes præcedentes dies, hominum dies appellentur, quod in illis vigilet homines, ut efficiant, quicquid velint, et Deus ferat, patiatur, toleret, expectet, dormiat quodammodo, et quiescat: sic tunc dies Domini illucescet, in qua vigilabit ipse, et efficiet quicquid volet, et nostrum erit, velimus nolimus pati ac tolerare. Tu nunc blasphemias, pejeras, ebrietati studes, tuas libidines explas, et Deus ad omnia tacet. Cur ita? Quia dies iste, dies tuus est. Sed veniet, mihi crede, veniet dies Domini, qui eam diuturno silentio finem imponet, ut omnes suas injurias ulciscetur. Itaque dies duas dumtaxat omnis æternitas comprehendit, unum hominis, alterum Dei. In illo vigiliant homines et Deus dormit; in isto dormiunt homines et vigilabit Deus.

Porro hujus rei figura illustrissima præcessisse mihi videtur in eversione Jerusalem. Aliquando enim populus Judæorum prophetas interfecerat, sacerdotia vendebat, avaritiæ studebat, denique Deum ipsum hominem factum in crucem agebat: et ad hæc omnia Deus dormiebat. Quamobrem, auditores? Nempe quia dies illorum nondum tota præterierat. Quod apertissime Domini illis verbis significavit: *O si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, et que sequuntur. Illuxit autem post paululum dies Domini et ecce evertitur Jerusalem, et omnis populus partim servituti miserimæ mancipatur, partim gladio cadit, partim fame*

extinguitur, incendio concrematur. Sic igitur nostra dies agitur, confestim autem Domini dies consequetur, quam horribilis futura sit, non quidem plane intelligere, sed tamen quasi subolfacere ex presentibus calamitatibus possumus. Nam ut B. Clemens in Recognitionibus se a B. Petro didicisse commemorat, diem quandam Deus jam ab æternitate designavit, in qua exercitus omnium pœnarum, cum exercitu omnium cœli parum toto impetu confligat, et eam diem, diem Domini Scriptura nominare solent. Verum quemadmodum in præliis hominum ante ultimum et generalem conflictum, multe excursiones et brevia certamina fieri solent: sic ante magnum et maxime formidabile illud certamen, quod in die Domini futurum est, consuevit Deus cum agminibus suis excursiones quasdam facere et nunc famem, nunc pestem, nunc bellum, nunc motu terrarum, nunc aquarum illuviones, nunc terra sicilitatem, quasi equites armatos ad nos mittit: qui cum aliquo damno nos affecerint, retrocedant, et in sua castra se recipiant. Si igitur pestem, et bellum, et famem, et terræmotus et alia id genus tantopere formidamus, cum initia dolorum et breves excursiones sint, quid obsecro flet, cum ultimus ac generalis conflictus ageatur? Audite enim quibus verbis conflictus istum Sapientia nobis describit. *Accipiet, inquit, armaturam zeus ilhus, et armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Induet pro thorace justitiam, et accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile æquitatem, aciet autem duram iram in lanceam, et pugnat cum illo orbis terrarum contra insensatos. Invidiæ directæ emissiones fulgurum, et tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur, et ad certum locum insipient, et a petrosa ira plena mittentur grandines. Excandescet in illos aqua maris et flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, et tanquam turbo venti dividet illos. Propheta autem Sophonias verbis adhuc magis formidabilibus rem eandem nobis proponit: *Iuxta est, inquit, dies Domini magnus, iuxta est et veloc nimis. Vox diei Domini amara. Tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies tribulationis et angustia, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbidinis, dies tubæ et clangoris super civitates manitas et super angulos excelso. Et tribulabo homines, et ambulabunt, ut cæci: quia Domino peccaverunt. Et effundetur sanguis eorum sicut humus, et cor-**

pora eorum sicut sterora. Sed et argentum eorum, et aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini. In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. Quod si adhuc planius cognoscere cupimus magnitudinem horroremque illius ultimæ diei, ad ea signa, quæ diem illum præcedent, paulisper animum convertamus, et in memoriam revocemus. Ante igitur quam magna illa dies illucescat, cœli et terra et omnia elementa signa dabunt: *Erunt enim signa in sole et luna et stellis: et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et fluctuum, crescentibus hominibus præ timore ex expectatione, quæ supervenient universo orbi*. Ut enim cum homo, qui parvus est mundus, ad exitum appropinquet, humores in eo velut elementa quadam conturbantur, et oculi qui instar solis et lune sunt, obscurantur, et reliqui sensus quasi stelle minores paulatim decidunt ac deficiunt, et mens ac ratio velut virtus cœli a sua sede movetur, vagatur et errat: sic in obitu atque occasu totius hujus machinæ, quæ magnus mundus appellatur, sol vertetur in tenebras, et luna in sanguinem, et stelle cadent de cœlo, ac demum orbis totus finem suum adesse presentiet, et prius horrendo sonitu contremiscent, ac mutabitur, quam penitus ruat et collabatur. Verum, auditores, si cœlum et sol deficiet, et sidera corruent, quid, queso, in terra et mari et ære fiet? Si mundus hic inferior (quod etiam ethnici Philosophi cognoverunt) a celestibus globis regitur, et gubernatur, in quo statu elementa erunt, cum virtutes cœlorum movebuntur, et motus extraordinarios sidera peragent, et ad naturalem ordinem sese revocare non poterunt? Qualis aer tunc erit? Nonne turbinibus, nimbis, coruscationibus, tonitruis et crinitis sideribus plenus? Qualis terra? Nonne horrendis tremoribus et vastis hiatusibus plena erit? Tales tunc terræmotus futuri perhibentur, ut non modo turres et ædificia privata prosterantur; sed integras ac totas urbes evertant et hiatus ejusmodi, ut maximos montes et totas civitates absorbent. Sed mare præ cæteris elementis, nunc ferox et sævium existet, et usque adeo fluctus ejus intumescant, ut omnem orbem terrarum obruere velle videantur. Magis autem et fremitus ferocium undarum, et resonantium fluctuum, etiam procul positos perterrebut vehementissime. Quid, obsecro,

tunc homines facient? quid loquentur? quam pavidi, quam attoniti, et quam inopes virium et consilii erunt? Quod ipsa Veritas de hominibus in illo statu positus loquitur ejusmodi est, ut amplificationibus nostris locum nullum reliquerit. At enim: *Arrescentibus hominibus præ timore et expectatione, quæ supervenient universo orbi*. Quantam, quantam emphasim habent hæc verba? Arrescent igitur præ timore, et pallescent, et dicent: Quid sibi hæc prodigia volunt? Quid putas hæc monstra tam insueta portendunt? Quid mundus ita parturiens committatur? Quem finem hæc tam nove, et tam insolite rerum omnium conversiones habebunt? Cum autem se mutuo homines intuebuntur, et facies illas pallentes et mortis figuram præ se ferentes videbunt, dici non potest, quantum in eis metus et horror augebuntur. Itaque tunc munera omnia publica, et etiam privata cessabunt. Nemo forum, nemo gymnasium, nemo curiam frequentabit. Nemo tunc honorum ambitiosus, nemo pecuniarum cupidus, nemo voluptatum insectator invenietur. Nam usque adeo pavor et trepidatio corda humana replent, ut nec parentum, nec amicorum, nec magistratum, nec principum, imo nec cibi, nec potus homines recordentur, sed in id solum omnes incumbunt, ut loca tuta ab aquarum illuvionibus et terræ hiatusibus et tremoribus nanciscantur.

Et presentia quidem mala ac molesta erunt, sed sine comparatione graviora et molestiora, quæ timebuntur futura. Nam cum ingenti pavore ac trepidatione expectabunt, quid tandem pariant monstra tam nova, et quem exitum habebunt, tam horrenda principia: et interim mala futura presentia sua formidine metentur. Hic verba desunt, auditores, nec inveniri oratio potest, qua res tanta ita ut est, et pro dignitate declararetur. *Qui per mare aliquando iter fecerunt, et vim nimborum, ac procelle experti sunt, intelligent ac probabant profecto qua dicam*. Cum in mari aliqua tempestas exoritur, et navem insani fluctus jactare incipiunt, simul atque homines, qui in ea sunt, caput attollunt, et cœlum crebris ignibus micare, et horrendis fragoribus concuti, nec non ventorum furentium impetu mare totum a suis sedibus commoveri, et se nunc in summis fluctibus pendere, nunc ad abyssum descendere animadvertunt, confestim plorare, pavere, trepidare, misericordiam implorare, vota multiplicare, tempus

penitentia postulare, omnibus sanctis salutem suam commendare, denique de morum correctione cogitare ac proponere meliora incipiunt. Cogita igitur, quo animo tunc homines erunt, cum et cœlum, et terra et omnia elementa suam ac propriam tempestatem excitabunt: cum sol horrendis tenebris horrorem incutiet, et luna in sanguinem conversa, juxta prophetæ vaticinium, intuentes perterrebit: et stellæ suis casibus minabuntur; cadent enim creberrimæ, ut cœlum omne cæcum sine ullis luminibus appareat, et aer assiduis conuscationibus micabit, et frequentibus frageribus immugiet, et mare ferociens, atque insanieus in immensum exrescet, et montes altissimi, terræmotibus concussi cum ingenti sonitu concident. Quis tunc edere, quis bibere, quis dormire, quis vel minimam quietem capere, inter tot procellas et tempestates, audebit? O miseros atque infortunatos homines peccatores, quorum capitibus hæc omnia signa mortem et extremam calamitatem portendunt! O illos felices, et ter et quater et decies ac milies beatos, quos conscientia recte sanctorum lætos ac securos efficit? Eadem enim prodigia, et malis hiemem ac procellas, et bonis æstatem ac serenitatem adesse significabunt. Illis initia dolorum; istis principia gaudiorum erunt. O quam lætis vocibus cum Propheta cantabunt: *Deus noster refugium et virtus, adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris? Hos enim dulcissimis illis verbis Dominus consolabitur: His autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra quoniam appropinquat redemptio vestra.* O qualem voluptatem percipient ex omnibus operibus bonis, quorum sibi conscii erunt! O quam jucunde jejunia, eleemosynæ, orationes et alia id genus opera, ad mentem venient! et fructus penitentia, qui nunc tam amari videntur, o quam suaves tunc et amœni videbuntur! Contra vero, iniquos et sceleratos homines omnium operum suorum penitebit, et gaudium eorum in luctum, et risus in letum, et mellis dulcedo in fellis amaritudinem, et omnis voluptas præterita in dolorem ac tristitiam convertetur.

PARS SECUNDA.

Nonnulli quibus ea oratio, quam de morte habuimus, aliquid emolumenti attulisse visa est, mihi significaverunt, rem me cum Deo gratam, tunc auditoribus utilem facturum, si de aliis quoque novissimis verba facerem. Quatuor ea sunt, ut noster, mors, judicium, cruciatus gehennæ et gloria beatorum. Ego vero horum consilio libentissime acquievi, quod viderem non solum utile, sed etiam temporis accommodum esse de novissimis disputare. Est enim hoc tempus Parasceve ad Natalem Domini celebrandum; qua re autem melius præparari poterimus, quam memoria et cogitatione novissimorum? Novissima enim attente et diligenter cogitata vimorem sanctum in animis inferunt, a peccatis advocant, in officio continent, torporem expellunt, diligentiam excitant, vigilantem denique et solertem suum contemplatorem efficiunt. Utilitas vero, quæ ex cogitatione ac memoria extremi judicii capi potest, tanta est, auditores, ut non alia de causa Ecclesie mater nostra Evangelium, in quo de judicio disputatur, non semel aut bis sicut cæteras historias Evangelicas, sed sæpius nobis proponat. Nam et hæc die dominica et præcedente et feria secunda post primam dominicam quadragesimæ, et rursus cum parabola zizaniorum vel saganæ misse in mare, vel alias nonnullas in sacris missarum solemnibus legendas assumit, semper nobis judicii diem in memoriam revocat. Vere enim B. Ambrosius ad virginem lapsam scribens ait, si mente cernerent homines peccatores, quale judicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate gravaretur. Et B. Augustinus affirmat, si nullum aliud Evangelium Christiani homines audirent, quam illud, in quo judicii prædicatio continetur, illud unum satis posse, et perversos a sceleribus abstrahere et abstractos in officios confinere. Sed tamen, sicut cum de morte agerem, admonuisse me memini, in audiendo parum, in meditando multum fructus atque emolumenti positum est. Ut igitur nostræ narrationis seriem prosequamur, hæcenus et magnitudinem ultimæ illius diei, et signa præcedentia explicuimus, nunc de mortuorum resurrectione et judicii adventu, quod unum superest, breviter dicamus.

Post illo igitur signa et prodigia, quæ diem

Domini præcedent, archangelus de cœlo descendit ad apostolos Paulus ad Thessalonicenses scribens testatur, et horrendo sonitu tubæ signum dabit mortuis omnibus, ut resurgant, et ad judicium Dei conveniant. Hæc est illa tuba, quam beatus pater Hieronymus sive comederet, sive liberet, semper eaudire putabat. Et merito. Quis enim ab hac citatione appellare, quis hoc judicium recusare, quis morbum aut negotium aut aliam causam prætexere poterit? Tunc igitur mors omnia spolia, quæ mundo abstulerat, in momento reddere compelletur, et ipsa ultra omnes terras, et omnia maria, ultra mundum et fines omnium viventium in æternum exilium relegabitur. Nam ut beatus Joannes in Apocalypsi refert, tunc mare mortuos, quos absorberat reddet, et mors atque infernus similiter facient. Quale igitur spectaculum erit, cum terra, et mare tot corpora, tam dissimilia, tam differentia, tam disparia ubique parturient et cum ad unum atque eundem locum, tot exercitus ex omni orbe terrarum concurrent? Siquidem in eo loco parens omnium gentium Adam omnem suam posteritatem in unum convenisse mirabitur. Ibi Xerxes, Darios, Alexandros, Cæsares et alios orbis monarchas intuebimur; sed tamen alium habitum, alios mores et aliam omnino mentem, quam cum hic viverent, præ se ferentes. Ut enim Beatus Hieronymus ait: «Tunc ad vocem tubæ pavebit terra, cum populis lugubre mundus immugiet, et tribus ad tribum pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpiabunt. Exhibebitur cum prole sua Venus: Tunc ignitus Jupiter adducetur; et cum suis stultus Plato discipulis, Aristoteli argumenta non proderunt.»

Cæterum quamquam omnes homines ad vitam revocabuntur, multum tamen intererit inter corpora, quæ sanctis hominibus restituuntur, et quæ improbi ac scelerati recipiunt. Illa enim sole clariora et pulchriora incredibili luce fulgebunt; ista autem fœdissima, terrima, et ipsa morte horribiliora erunt. Qua, quæso, voluptate beatæ mentis afficiuntur, cum suis corporibus, quasi dulcissimis fratribus, post exilium tam longum iterum conjunguntur, separationis metum nullum amplius in omnem æternitatem habitura. Quid, obsecro, sentiet caro, cum ex pulvere excitabitur, et insolitam lucem accipiet? Ei animus occurrat ac dicet: *Soror et sponsa jucundissima*

salve: *Jam hiems transit, imber abiit et recessit, surge, amica mea, et veni, implevit Deus desiderium nostrum.* Tu comes itinerum et laborum meorum fuisti; tu meum persecutiones et injurias propter Deum pertulisti: tu jejuniorum et vigiliarum laborem, tu crucem penitentia, tu victus difficultatem, tu rerum omnium inopia mecum superasti. Quam sæpe tibi cibum ac potum ut Dominum in pauperibus aeres, eripuisti? quam sæpe vestes, ut nudum Dominum vestires, tibi ipsi detraxisti? Equitas igitur ac ratio postulat, ut quæ tecum in lacrymis seminasti, tecum etiam in exultatione metas. Et quæ in laboribus comes fuisti, in voluptatibus etiam comes efficiaris, et partem harum divitiarum, et gloriæ modo recipias, quæ mihi, ut eas lucrarer, adjumento fuisti. Tunc igitur animus carnem, et caro animum dulciter complectetur, et felicissimis atque indissolubilibus nexibus simul colligabuntur. Et o quam lætis vocibus cantabunt: *Ece quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum.* Et vere in unum; nec enim deinceps appetitio cum voluntate, nec sensus cum ratione pugnabit; sed pacis ac consensionis perpetua federe copulati celestibus deliciis et gaudiis æternis perfruuntur. At contra qua cruce torquebitur animus peccatoris, cum et corpus illud obscurum, grave, deforme, squalidum atque horridum offerretur? Quibus verbis existimatis se mutuo salutabunt? O corpus infelix, animus dicet, tu initium ac finis calamitatis meæ: tu me ad hæc supplicia tuis lenociniis pertraxisti et modo non quasi in domum, in qua quiescam, sed velut in carcerem, in quo torquear, in te iterum vel invitum ingredi cogor. Hæcine est illa caro, propter quam tam sæpe comessionibus et ebrietatibus operam dedi? Propter quam tot fornicationes, tot sacrilegia, tot adulteria perpetravi? Hæcine est illa facies, quam tanto studio a sole ne nigresceret defendebam? O palatum infelicissimum! propter te ego terras ac maria fatigabam. O venter infortunatæ! et quomodo tam stultus fui, ut te pro Deo venerarem et colerem. Ergone propter istum abjectissimum truncum, propter hæc omnium sordium et immunditiarum fœdissimum sentinam, regnum cælorum amisi et supplicia sempiterna mihi ipsi comparavi? O furia! O spiritus Tartarei, quid moramini? cur me non discernitis? cur ad nihilum me non redigitis? Hæc igitur atque alia generis ejus

dem, tunc animus in carnem suam cum ingenti rabie atque odio dicturus est: quam tamen dum hic in terris in illa moraretur, usque adeo diligebat, ut illam tamquam deam ac dominam suam coleret, atque ut ejus libidinis satisfaceret, Dei legem ac præcepta frangere et violare non vereretur.

Postea vero quam omnes resurrexerint, et in loco, quem Dominus ad hanc judicii celebritatem designaverit, congregati fuerint tunc apparebit in nubibus cæli cum potestate magna et majestate is quem Deus judicem vivorum ac mortuorum constituit. Neque solus venit, sed innumerabili multitudine celestium principum undique stipatus. Metus vero, qui ab ea majestate proficiscitur, tantus erit, ut Isaias Propheta dicat: *Ingressi erunt scissuras petrarum et in cavernas saxorum, et in voragine terre a facie formidinis Domini et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.* Apostolus autem Joannes addit et dicit: *Vidi thronum magnum candidum et sedentem super eum, a cujus conspectu fugit cælum et terra, et locus non est inventus eis.* Quamobrem, obsecro, fugitis, o cælum et terra? cur abscondimini? cur formidatis? Quid in Deum atque effectorem vestrum peccastis? Tu terra nonne semper herbas virentes et tibi fuerat imperatum protulisti? Et tu cælum, nonne in orbem agi jussum, nec ad momentum unquam quievisti? Sed fortasse nomine cæli ac terræ Angelos atque homines sanctos divine literæ intelligi voluerunt. Quid igitur vos, o divini spiritus, et mentes beatissima trepidatis? quid egistis? quid peccastis? cur fugitis? cur timetis? Nimirum, auditores, non ideo formidabunt, quod sibi ab aliqua poena aut supplicio perfimescant; sed quemadmodum, cum Oceani fluctus intumescunt, atque insaniant, etiam ii trepidare solent, qui in littore constituti nihil detrimenti pati possunt, sic cum Deus iram atque indignationem suam in homines impios effundere cœperit, sancti quoque, quibus nihil periculi imminet, quodammodo trepidabunt. Sed si sancti pavebunt, quomodo impii non pavebunt? *Si cæli columnæ contremiscent, quid lignis putrefacta atque arida facta sunt?*

Equidem, auditores, simul atque Deus apparuerit, et fronte, oculis, supercillis, vultu denique toto iram atque indignationem suam ostenderit, continuo fragor et ululatus magnus in populis excitabitur. Tunc enim, ut ipse Dominus ait, *Plangent omnes tribus ter-*

ræ. Aspicient enim in eum quem confecerunt, et plangent cum planctu quasi super unigenitum et dolebunt super eum sicut doleri solei in morte primogeniti. Et o quam multas causas plorandi, et ejulandi miseri atque infelices habebunt. Plorabunt, quia remedium nullum suis malis inveniri posse videbunt. Plorabunt quia penitentiam jam nimis seram, et infructuosam esse cognoscent. Plorabunt, quia nec a sententia Dei appellare, nec judicium imminens fugere poterunt. Et tamen judicio interesse, et sententiam æternæ damnationis audire, intolerabile illis videbitur. Plorabunt, quia dum hic in terris viverent, bene momentes contempserunt. Plorabunt, quia voluptates, quæ velut umbra transierunt, immortales dolores, et nunquam finendos cruciatus illis pepererunt. Denique ut ab omnibus partibus obsessi, et in angustias inexplicabiles redacti, omnis consilii et auxilii inopes, plorabunt quia nec plorando et peccatis ac faciem lacerando se quicquam proficere animadvertent. Nec tamen his gemitibus et clamoribus judex ullo modo commovebitur; sed potius plorantes a gaudentibus hoc est, impios a piis *Separabit, sicut pastor segregat oves ab hædis, et statuet pius quidem a dextris suis, impios autem a sinistris.*

Continuo autem singulorum causas discutiant incipient, neque periculum erit, ne alicujus delicti Deus non recordetur. Si quidem omnia in libros relata videbimus, et ex libris illis omnes homines judicabuntur. Et vidit (inquit Evangelista Joannes) *mortuos magnos et pusillos, stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt: et alius liber apertus est, qui est vitæ, et judicatis sunt mortui ex his, quæ scripta erunt in libris, secundum opera ipsorum.* Itaque, auditores, omnia opera nostra in libros referuntur. Vixdam fornicationem animo perpetrasti, cum in libro Dei scriptam id flagitium invenitur. Et quidnam, obsecro, in libris istis scribi existimatis? Numquid sola sacrilegia et parricidia et perjuria et cætera crimina ejusdem generis? Decipitur, qui sibi hoc persuadet. Nam et cogitationes impuræ et verba otiosa et risus immoderatus: nec ista solum, sed etiam opera bona ommissa, vel non ad finem bonum relata, in judicium adducentur. Tu fortasse dicturus es, non pejeravi, neque ebrius fui. Respondet vero judex, ac dicit: *At filius tuus pejeravit, famulus tuus ebrius fuit, cur id fieri non prohibuisti? Cur remedium nullum adhibuisti? Atque idem de cæteris vitis intelligi-*

volo. Tanta est enim sublimitas Christianæ integritatis ac puritatis, ut nullum nec minimum vitium Christianis hominibus permittatur.

Sed si hæc ita se habent, undenam, obsecro, in nobis, qui ista verissima et certissima esse non dubitamus, tanta dissolutio, tanta incuria, tantus torpor existit? Unde securitatem concipimus? Unde nobis blandimur, tam severo judicio nostris capitibus imminente? Quid, quæso, in causa est, ut quibus timendum est, non timeant, et qui vix rationem ullam timendi habent, ii maxime timeat? Sanctus erat Propheta David, et tamen ita hoc judicium formidabat, ut diceret: *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Sanctus erat Apostolus Paulus, et tamen ait: *Nihil mihi conscius sum sed non in hoc justificatus sum: qui autem iudicet me, Dominus est.* Idem enim est, ac si apertus dixisset: Ideo me justum pronunciare non audeo, quia qui judicat me Dominus est. Si quidem oculi Domini ejusmodi sunt, ut stellæ non sint mundæ coram eis: et ibi sæpe reperiant pravitatem ubi nos nihil nisi sanctitatem videbamus. Denique sanctus erat, ut cæteros omittamus et Dei amicus Job, et tamen dicebat: *Quid faciam cum surrexerit ad judicandum Deus? et cum quasiert quid respondebo illi?* Quæ verba, auditores, quam avidum cor, et metu plenum nobis demonstrant? *Quid, inquit, faciam cum surrexerit ad judicandum Deus?* Una me cogitatio me affligit, clavus unus infixus in hæret cordi meo, qui mihi minimam quietem capere non permittit. Quid agam? quid loquar? Quo ibo? Quid consilii capiam? cum mecum in judicio Deus contendere volerit? Cur, quæso, vir iste Dei ore laudatus, et tam justus ac simplex, ut dicere sine mendacio possit: *Oculus sui cæcus et pes claudus,* et item: *Non me reprehendit cor meum in omni vitæ meæ;* cur, inquam tam singularis innocentie vir, ita Dei judicium reformidat? Nempe, quia novit Deum non oculis carnis habere, et longe alter judicare, quam homines judicant. Quod ut adhuc planius fiat, historiam non minus veram, quam formidabilem narrabo.

Beatus pater Joannes Climacus monachum quemdam nomine Stephanum virum fuisse refert tantæ sanctitatis atque innocentie, ut leopardum ferocem alloqui et imitem ferarum, quasi catellum mitissimum aleret. Is

igitur cum annos circiter quadraginta in eremo vixisset, jejuniis, lacrymis, orationibus alisque virtutum operibus ornatus, cordis puritati assidue studisset, ad exitum pervenit, cum autem in extremo illo agone constitutus a Dæmonibus multorum criminum reus fieret, repente obstupuit animo, et apertis oculis nunc ad dexteram, nunc ad sinistram lectuli partem se convertebat, et quasi ab eo vitæ præterite ratio exigeretur, clara voce respondebat, aliquando quidem: Ita sane, revera ita est; sed penitentia et lacrymis crimen dilui; aliquando vero: non est ita, mentimini, hoc ego non feci. Deinde rursum: verum loquimini, sed flevi, sed ministravi. In quibusdam tamen aliquando aiebat, vere me accusatis, et quid respondeam non habeo. Atque ita obit, ambiguum omnino relinquens, salvusne an reprobus esset. Jam igitur si vir tantus, qui annos circiter quadraginta in eremo vixit, et sibi met omnibus deliciis interdictis soli Deo vacavit, et adhuc signis et prodigiis claruit, aliquid tamen sibi a dæmonibus objici audivit, de quo rationem reddere non posset, quid nobis accidit, in illo severo judicio, ubi Deus scrutabitur *Jerusalem in lucernis?* Equidem, auditores, qui rem istam attente et serio cogitaret, non dubito quin eo admirationis ac stuporis deveniret, ut somnum omitteret, et cibi ac potus oblivisceretur.

Cæterum omnium hominum causis diligentissime et accuratissime discussis, profertur judex in impios æternæ damnationis irrevocabilem sententiam. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo et Angelis ejus.* O verbum asperum, quod qui audierit, tinnient ambæ aures ejus. O sententia intolerabilis, quæ omni bono spoliata, et omne malum adducit. Maledixit aliquando fidelis Dæmonis, et continuo non modo folia, sed et truncus et radices penitus aruerunt. Nec minus efficax illa ultima diei formidabilis maledictio. Nam super quos ceciderit, eos velut grandio quædam aduret, et usque adeo humore gratiæ divinæ destitutus relinquet, ut nunquam amplius boni aliquid, vel agere, vel loqui vel cogitare vel sperare possint. Tunc igitur impii sententiæ hujusmodi fulmine percussis montibus dicent, *Cadite super nos; et colubis, operite nos.* Tunc ponent in cælum os suum, et immanes blasphemias in Deum judicem voment. Tunc maledicent diei, et horæ, in qua nati sunt, et parentibus qui

eos genuerunt, et uberibus quæ eos aluerunt, et aeri, quem spiraverunt, et terræ quam calcaverunt. Sed non diutius in præsentem iudicem hæc dicere eis licebit: Repente enim spiritus Domini involvet eos, et in abyssum magno impetu præcipitabit, id quod his verbis in Apocalypsi refert Evangelista Joannes: *Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare dicens, hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur: et claudetur abyssus portis æris et repagulis ferreis, quæ nulla vi perrumpi et nulla arte reserari poterant. Ibi autem bibent de calice iræ Domini, et famus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habebunt requiem die ac nocte. Iusti ex adverso plenæ beatitudinis ac gloriæ sempiternæ compotes effecti, in laudes Domini et gratiarum actiones ora reserabunt, et cum cantu et lætitia Dominum atque imperatorem suum ad cæli gaudia revertentem prosequuntur, et comitabuntur et cum eo sine fine regnabunt, et bonis cælestibus ac sempiternis perfruuntur. Et quinam erunt, Domine Deus, quibus sors tam beata continget? si tribulationes pati necesse est, hic tunde verberibus, hic flagellis afflige, hic ure, hic seca, ut in æternum parcas.*

Verum nos, auditores, usquequo hæc de iudicio litteræ sacræ nos docent, tamquam aniles fabulas vel historias nihil ad nos pertinentes, audiemus? Si vera sunt, si negari non possunt, si nostra res agitur, si periculum magnum omnibus imminet, ne in æternum pereamus, cur non excitamur, antequam mortis nocte ac tenebris obruamur? Cur, qui tempus habemus, tempus expectamus? Percipite, quæso, quæ dico, et animus vestris mentibusque mandate. Solent in quibusdam regionibus iis, qui doctoratus laurea donandi sunt, quædam quædam explicandæ assignari, et spatium temporis, horis quatuor et viginti definiti. Quæ cum ita sint, nonne stultissimi essent, si suis questionibus prætermisissis, aliis studiis et negotiis illo ipso tempore operam darent? Essent plane: et ideo hoc illi intelligentes, sese in cubiculis claudunt, et parum, aut nihil cibi

et somni capientes illis suis questionibus totos se dedunt. Et si forte ad eos familiares accedant, et ad convivium, ad venationem, ad piscationem, ad alia oblectamenta invitent, cum stomacho illis respondent, cras lauream doctoratus capere vel infamiam insigni notari necesse est, et questiones mihi difficilissimæ propositæ sunt et spatium temporis brevissimum conceditur et audietis me a studio et meditatione avocare? Sic illi respondentis: quia Prudentiores sunt filii hujus sæculi filiis lucis in generatione sua. Discamus igitur vel saltem ab illis, tametsi potius illi a nobis discere prudentiam debeerunt. Cogitemus diem illum, in quo coram Deo et angelis et omni orbe terrarum ad quæstiones difficilissimas respondendum erit, et vel corona gloriæ decorandi vel ignominia infinita afficiendi erimus. Cogitemus nobis temporis spatium omnino breve præscriptum et definitum esse, quod cur, quæso, totum in Cicerone et Aristotele evolvendo terimus? O insipientia! O tenebræ filiorum Adam! Omne studium, omnem curam, omnem ætatem ponimus in rerum natura perscrutanda et cursu siderum investigando, de quibus in iudicio non interrogabimur, et virtutum atque operum bonorum rationem nullam habemus: a quibus tamen gloria, vel ignominia sempiterna dependet. Non reprehendo rerum cognitionem et studia litterarum: sed nimiam in iis sollicitudinem et nimium in virtutibus et operibus bonis torporem vitupero. Claudamus igitur nos in cubiculis cordium nostrorum, atque ibi serio aliquando statuamus, inanes nugæ omittendas esse, et in ea lotis viribus incumbendum, de quibus iudici nostro rationem reddere nos oportebit; carni autem et mundo ad inania lucra et falsos honores et fallaces delicias nos invitantibus, libere respondeamus, ad ea nobis tempus non suppetere, iudicium nimirum severum imminere, non esse pro brevibus et caducis æternorum jacturam faciendam. Quod si fecerimus, et in morte securi et iudicio parati inveniemur ut respondeamus ei, qui est benedictus in sæcula. Amen.

CONCIO III.

DE CRUCIATIBUS GEHENNÆ

SYNOPSIS

Loco e cordi duorum magnorum malorum tres assignantur cruciæ: primum malum, quod tam nulli inveniantur infidelis: alterum quod fideles ipsi tam libere peccent. Causæ hujus rei sunt, prima inconsideratio, secunda ignorantia gravitatis peccati, quam ex offensi dignitate, remedi præsentia et proposita pœna meliendam esse docetur; tertia phantasia, quæ plurimos in errores inducit; cui tamen occurratur, considerando, quam severe Deus in Angelos, imo in ipsum Filium aliorum peccata animadvertit. Oviatur stupidæ quarundam interrogationi de panarum gehennæ certitudine, per rationem et apologum vulpis vestigia non redeuntia considerantis. Deinde ad panam gehennæ descenditur, quæ duplex a theologis statuitur: pœna damni et pœna sensus; atque in primis de pœna damni agitur, quæ sine comparatione major ælli pœna apud Romanos. Quanta præterea pœna sit summi boni amisso, testimonio S. Chrysostomæ ac similitudine pueri plebeicæ sortis in regnum subsistendi, sed perdidit monita negligentis, dilucida amplificatione accommodata, demonstratur. Graphice insuper depingitur pœna sensuum, et primo quidem interiorum, uti sunt phantasia, memoria, intelligentia et voluntas, quomodo nimirum singuli sint excrucianti; damnatorum etiam misere discursus et horrenda blasphemia finem præcipue parti addunt.

Præmissa in secunda parte visione Jeremias, eaque breviter explicata, ostenditur a contrario generalem omnium membrorum cruciatum futurum; ac deinde singillatim de sensibus

externis agitur. Atque in primis quomodo oculi terribili daemonum aspectu et personarum præsentia, quæ quoquo modo causa peccati fuerunt, affligentur, exemplis declaratur; ubi serio juvenutis seductores lazzantur. Aurium tormento adducuntur, et Syllæ dictatoris crudeli facto exaggerantur. Modus panarum sensus olfactus per historiam 4996 Martyrum in uno carcere inclusorum atque auctoritate Virgiliti adumbratur, Cruciatu gustus ex divite epulone guttam aquæ flagrantis probatur. Sensus tactus intolerabili frigori et calore esse cruciandum. Pœna, eaque perpetua, quæ membra singula sunt affligenda, particulatim explicatur: et quomodo æternitas altius consideranda sit, epilogus brevi ditorum anæcephalocosi comprehendit.

Duo sunt, auditores optimi, quæ mihi de inutilis et progressu Christianæ religionis cogitant, et memoria signa et prodigia nostri liberatoris repenti, maxime admiranda ac pene incredibilia videri solent. Unum, inveniri aliquos, qui nostram sanctissimam fidem amplecti recusant: alterum eos peccare audere, qui eam fidem susceperunt. Nam quis non miretur, post fidei nostræ prædicationem, et prophetarum vaticiniis promissam, tanta populorum consensione susceptam, tanto miraculorum numero fundatam, spe nutritam, charitate auctam, antequam roboratam, Episcoporum successione confirmatam, ipsa denique Romanæ Ecclesiæ auctoritate munitam, adhuc aliquos reperiri quibus Catholica Christi doctrina minus probetur, et novarum sectarum auctoribus magistrique errorum nomina dare non verentur? Quis item audiens, credidisse non nullos, iis, qui Dei legem violaverint, æterna